

Szegedi Tudományegyetem

Gazdaságtudományi Kar

Közgazdaságtani Doktori Iskola

Bartók László

**A bankrendszer és a társadalom kapcsolata, avagy a
bankrendszer szerepe a fogyasztói társadalom
kialakulásában Franciaország II. világháborút követő
példáján keresztül**

Doktori értekezés tézisei

Témavezető:

Dr. Kovács György

egyetemi docens

Szegedi Tudományegyetem - Gazdaságtudományi Kar

Pénzügyi és Gazdaságelemzési Intézet

Szeged 2025

Tartalom

A kutatási téma aktualitása és kijelölése	3
A dolgozat módszertana	8
A dolgozat szerkezeti felépítése	15
Az értekezés főbb eredményei	17
Folyóiratcikkek	25
A témában tartott előadások	26
Hivatkozások	28

A kutatási téma aktualitása és kijelölése

A fejlett, demokratikus intézményekkel rendelkező nyugati országok jelentős részében a politikai élet szélsőséges polarizálódásának lehetünk tanúi és egyesek a liberális demokrácia válságaként jellemzik korunkat (Mounk, 2018 és 2023; Levitsky és Ziblatt, 2019). Természetesen a politikai polarizálódás, a blokkok kialakulása a társadalomban lejátszódó folyamatokra vezethetőek vissza (Fourquet, 2023). Nincs ez másként a tanulmányunkban vizsgálat alá vett Franciaországgal sem. Érdeemes azonban azt is látni, hogy társadalom széttöredezettsége, individualizációja, vagy ahogy Jérôme Fourquet (2019) francia politológus fogalmaz a társadalom „szigetesedése” már a II. világháborút követően elkezdődött a nyugati demokráciákban, köztük Franciaországban is. Fourquet (2019) másokkal egyetemben (Mendras, 2001) rámutat arra is, hogy mindez a modernizációra és a vele együtt járó fogyasztói társadalom által okozott változásokra vezethető vissza. Jóllehet, mind a szociológiai, mind a politológiai szakirodalom alaposan feldolgozta a francia fogyasztói társadalom kialakulását, s így a francia társadalom

átalakulását, viszont a bankrendszer szerepe ebben az átalakulási folyamatban kevésbé adta a vizsgálatok tárgyát. Így dolgozatunkban **elsősorban arra keressük a választ, hogy vajon milyen szerepet játszott a bankrendszer a fogyasztói társadalom kialakulásában Franciaországban a II. világháborút követően?**

A dolgozat hipotézisei

Ahhoz viszont, hogy a fenti kérdésre választ kapjunk egyrészt meg kell vizsgálni milyen gazdasági átalakuláson ment keresztül a francia gazdaság, és ezzel együtt a bankrendszer a II. világháborút követően és mindez milyen hatással volt a társadalom és a bankrendszer kapcsolatára. Ehhez kapcsolódóan az alábbi hipotézisekkel élünk:

1. Annak érdekében, hogy megértsük a II. világháborút követően a bankrendszerben végbemenő változásokat, meg kell vizsgálni, hogy a döntéshozók közgazdasági felfogásában milyen átalakulás történt a II. világháború utáni Franciaországban. Tudniillik **kiinduló hipotézisünk az, hogy Franciaországban a II. világháborút követően paradigmaváltás**

történt gazdaságelméleti és -politikai értelemben egyaránt, amely előtérbe hozta és nagy mértékben aktivizálta az állam szerepvállalását a gazdaság és a pénzügyi rendszer területén, melynek célja az lett, hogy elősegítse a gazdaság modernizációját.

2. Második hipotézisünk szerint Franciaország a közepes fejlettségű ország státuszában „szenvedett” egészen a világháború utánig és a gazdaság modernizációjához a pénzügyi rendszer mélyülésére volt szükség, amely meglátásunk szerint elősegíti a gazdaság modernizációját is. Mindezt a kor döntéshozói egy meglehetősen erős állami szabályozással szerették volna elérni. Állításunk második része pedig épp ezen erős állami kontrollt érinti, ugyanis egy idő után ez a túl erős állami szabályozás már korlátot jelentett, kontraproduktív lett, ugyanis a pénzügyi rendszer már nem tudta ellátni a gazdaság modernizációs feladatát, mivel az állami intervenció a pénzügyi közvetítés további mélyülését és így a gazdaság modernizációját korlátozta. Végül pedig a hitelezési politikába történő aktív állami

intervenció miatt a finanszírozott iparágak szereplői elkényelmesedtek és egy alacsonyabb piaci alkalmazkodási kényszer alakult ki részükről, ami magával hozta a „moral hazard”, azaz az erkölcsi kockázat kérdéskörét, ezzel pedig hátráltatta a további modernizációt. Mindez lehetőséget nyújt arra, hogy megértsük a francia bankrendszer működését a világháborút követően és megértsük annak hitelezési politikában betöltött szerepét.

- 3. Annak érdekében, hogy megértsük a bankrendszer és a társadalom kapcsolatát is, be kell vezetnünk, ki kell bontanunk és korszakolnunk kell a bankarizáció és a pénzügyiesedés fogalmát és folyamatát Franciaországban. Ezzel együtt azt is próbáljuk bizonyítani, hogy a társadalom bankarizációja nélkül maga a pénzügyiesedés sem játszódhatott volna le, tudniillik meglátásunk szerint a bankarizáció a pénzügyiesedés egy magasabb minőségi fokára lépését segíti elő, és a bankok szerepének az előtérbe kerülése nélkül a lakossági megtakarítások nem találnának utat a pénzügyi**

piacok irányába. Azért is fontos megvizsgálni a lakosság bankarizációjának történeti folyamatát, ugyanis az jelentős mértékben megváltoztatta az állampolgárok hozzáállását a pénzügyi rendszerhez, megágyazván a dolgozatunkban kibontásra kerülő második pénzügyiesedés teljes körű folyamatának, amely viszont utat nyitott a fogyasztói társadalom kiépülésének. Mindezt a lakosság számára a pénzügyi rendszer által nyújtott eszköz, illetve forrásoldali szolgáltatások vizsgálatával végezzük el. A forrásoldal vizsgálata azért fontos, mivel azzal a feltételezéssel élünk, hogy a passzív oldali kockázattranzformációnak, a bankok könyveiben lévő nagymennyiségű, biztos betétállománynak és a bankok szofisztikáltabb hitelezési megoldásainak köszönhetően a lakossági hitelpiacra történő belépésükkel az aggregált hitelkínálat nőtt, és ezzel párhuzamosan a kamatráták is csökkentek.

A dolgozat módszertana

A **dolgozatunk** a **német történelmi társadalomtudományi** (Historische Sozialwissenschaft) **iskola szellemében íródott**, amely jellemzően hosszútávú, strukturalista, történeti szakaszokra bontott megközelítést alkalmaz, azaz nem rövid távú (1-5 év) ciklusokat vizsgál, mint a más gazdaságtörténeti iskolák, hanem évtizedekre, sőt akár évszázadokra kiterjedő fejlődési tendenciákat. Kutatási fókusza a modern ipari társadalmak gazdasági és társadalmi struktúráinak a történeti változásaira, a modernizációs folyamataira, úgymint például az iparosodásra vagy a fogyasztói társadalom kialakulására helyezi a hangsúlyt. A német történelmi társadalomtudományi iskola sok esetben alkalmaz interdiszciplináris megközelítést és fontosnak tartja a történelmi folyamatok társadalomtudományos értelmezését, így a szociológia, a gazdaságtörténet, a politológia és az antropológia módszereit is alkalmazza. Mivel strukturalista megközelítést használ, így elemzésére a makroszintű megközelítés jellemző, mely lehetőséget nyújt a társadalmi és/vagy a gazdasági rendszerekben

bekövetkező változások leírására, míg az egyén és a mindennapi élet helyett az intézmények vizsgálatát tartja fontosnak, úgymint például az egyetemek, a bankrendszer vagy a szabályozói intézmények. Szintén jellemző egy-egy meghatározó vállalat fejlődésének és átalakulásának esettanulmányként való feldolgozása a végkövetkeztetések meghatározása céljából. Forráshasználatára a kvalitatív, leíró források mellett, rendszerint a már meglévő, szekunder forrásokon alapuló kvantitatív statisztikai adatok a leginkább jellemzőek (Iggers, 2005).

A fentiek tükrében dolgozatunkban a francia társadalom és a bankrendszer kapcsolatát vizsgáljuk **az 1945 és 1975 közötti időszak során gazdaságtörténeti kontextusban**, aminek kiválasztása nem véletlen, hiszen, mint látni fogjuk **erre az időszakra tehető Franciaországban a fogyasztói társadalom kialakulása. A vizsgált időtávot bizonyos esetekben kibővítjük** (mind a múlt, mind a jövő felé), annak érdekében, hogy megértsük a korszakban lezajló gazdasági, pénzügyi (és társadalmi) folyamatok okait, előzményeit és következményeit.

A német történelmi társadalomtudományi iskolának megfelelően a francia gazdasággal és bankrendszerrel kapcsolatos **idősoros vizsgálatokat, trendelemzéseket végzünk, melyekhez szekunder forrásokat használtunk fel.**

Jóllehet a dolgozatunk egy gazdaságtörténeti értekezés, de mivel abban a társadalom és a bankrendszer kapcsolatát vizsgáljuk, így mindenképp **ki kell térnünk a II. világháborút követő társadalmi és demográfiai változásokra** (I. fejezet). Ezek bemutatása – **kiegészítve a fogyasztásszociológiai változásokkal – a már meglévő szakirodalom és az abból vett adatok feldolgozásával történik.** Így a demográfiai és a társadalmi változásokat elsősorban Mendras (2001 és Duby (2007); a fogyasztási szociológiai kutatásokat elsősorban Daumas (2018) és Effosse (2014); míg az ehhez kapcsolódó amerikanizáció kérdéskörének bemutatását Kuisel (1996) és Pulju (2011) műveire alapozva végezzük el.

A makrogazdaságra és a bankrendszerre vonatkozó adatok esetében **szekunder forrásokat használtunk.** A makrogazdaságra vonatkozó adatok a **Jordà-Schularick-**

Taylor Macrohistory Database-ből származnak, melyet a European Research Council és a Deutsche Forschungsgemeinschaft által támogatott Kiel Institute for the World Economy intézmény tart karban. Az adatbázis a hivatalos statisztikai hivatalok, illetve jegybankok adatbázisából származó makrogazdaságra vonatkozó adatokat gyűjti össze, annak érdekében, hogy hosszútávú (akár 100-200 évre is visszatekintő), leíró adatsorokat hozzon létre. Az adatbázis a hivatalos statisztikai hivatalok, illetve jegybankok adatbázisából származó adatok mellett levéltári forrásokat is felhasznál, beleértve a kormányok, a központi bankok és a magánbankok dokumentumait. Az adatbázisban szereplő adatok leíró jellegűek és azok a gazdaságtörténeti kutatások esetében széles körben elfogadottak és ellenőrzöttek, ezért a XX. századra vonatkozó adatsort hitelesnek és felhasználásra érdemesnek gondoljuk.

A francia bankrendszerre vonatkozó adatok – saját adatgyűjtés révén – a francia **Nemzeti Hitel Tanács** (Conseil national du crédit – CNC) hivatalos, digitalizált éves jelentéseiből származnak. A CNC-t, melynek elnöke

a mindenkori gazdasági miniszter, míg alelnöke a mindenkori jegybankelnök volt az 1945 december 2. törvény 12. paragrafusa hozta létre és feladatköreit a 13. paragrafus szabályozta (Besse, 1951). A CNC jóllehet nem bocsáthatott ki rendeletet, de szakmai ajánlásaival és döntéseivel az 1945 és 1984 közötti időszak legfontosabb monetáris politikai és bankszabályozási szerve volt, miközben a hitelpolitikát is aktívan alakította. A CNC ezek mellett egy **deskriptív jellegű éves riportot állított össze tájékoztatás céljából**, mely tartalmazta a bank- és pénzügyi rendszerre vonatkozó adatokat, továbbá az adott évben a bankrendszerre és/vagy a pénzügyi rendszerre vonatkozó jogszabályváltozásokat. **A CNC jelentéseiben szereplő adatokat a felügyeleti hatóságok, illetve a Banque de France gyűjtötte össze a pénz- és bankpiaci szereplőktől, akiknek jelentési kötelezettségük volt ezen felügyeleti szervek felé.** Azaz a pénz- és bankpiaci szereplőknek a hivatalos éves beszámolójukat, a mérlegüket, az eredménykimutatásukat az érvényes francia jogszabályoknak megfelelően le kellett adniuk a szabályozói szervek felé. **Ezen adatokat** a felügyeleti szervek és a jegybank továbbította a CNC számára, amely

aggregálta azokat. Az itt szereplő adatok leíró jellegű statisztikának számítanak, melyek a döntéshozók számára segítette a döntéselőkészítést, illetve a CNC a saját ajánlásai során is felhasználta azokat. Az itt található adatoknak normatív jellegük nem volt. Mivel a CNC éves jelentései az intézmény megalakulásától kezdve évente megjelentek és leíró jelleggel tartalmazták a bankrendszerre vonatkozó legfontosabb adatokat, így azok aggregált képet mutatnak a teljes bankrendszer alakulásáról, legyen szó a (vállalati, jelzálog-, fogyasztási) hitelezés vagy a betétállomány változásáról, mely segíti a francia bankrendszer strukturalista, hosszútávú elemzését, ezért került részünkről ezen adatforrás kiválasztásra.

A szakirodalmat illetően a bankrendszer forrásoldali vizsgálata során elsősorban Freiertag et al (2011), Bonin (1989 és 1992) és Trumbull (2014), míg az eszköz oldali vizsgálatok esetében Lescure (1982), Effosse (2013 és 2014) és Pulju (2011) munkáira támaszkodtunk.

A fogyasztási hitelezés alakulását és az abban bekövetkező pénzügyi innovációkat a Cetelem hitelintézet esettanulmánya, mint kontroll-intézmény

példáján keresztül mutatjuk be, melyhez a Cetelem éves jelentéseit, illetve a hitelintézet működését feldolgozó szakmai tanulmányokat vettük igénybe (Effosse 2014). A Cetelem kiválasztása nem véletlen, hiszen azt a fogyasztási hitelezés elősegítése érdekében hozták létre 1953-ban, amely elsősorban Amerikából átvett üzleti modell alapján működött és tevékenysége során mindig is kiemelt szerepet kapott az innovációra való törekvés. A Cetelem példája azonban nemcsak ez miatt fontos, de azért is mivel az 1950-es és az 1960-as években a CNC, illetve a Cetelem éves pénzügyi beszámolóiban rendelkezésre álló adatok alapján kiszámított **piaci részesedése szerint dominálni tudta a francia fogyasztási hitelek piacát**. Így a fogyasztási hitelintézetek által nyújtott teljes hitelállomány esetében az 1960-as évekre a Cetelem részesedése meghaladta a 60%-ot, míg a teljes fogyasztási hitelezés esetében (azaz a bankokat is beleértve) az 50%-ot, ezzel nemcsak, hogy Franciaország legnagyobb piaci szereplőjévé vált, de egyértelműen uralta a piacot.

A Cetelem szerepét az is jól mutatja, hogy **az 1970-es évektől kezdve mind belföldön, mind külföldön terjeszkedett.** Így 1970-ben egyesült a COFICA-val (Compagnie pour le Financement de l'Industrie, du Commerce et de l'Agriculture), amely kis- és középvállalkozások számára nyújtott forgóeszközhitelt, majd részesedést szerzett a spanyol Sefisa Groupban, amely fogyasztói hitelezést végzett Spanyolországban. Mindennek köszönhetően **a Cetelem az 1970-es évekre Európa legnagyobb fogyasztási hitelintézetévé vált,** így pedig megfelelő alapot ad ahhoz, hogy esettanulmányunk tárgyává váljon a dolgozatunk második felében.

A dolgozat szerkezeti felépítése

Annak érdekében, hogy megértsük a bankrendszer fogyasztói társadalom kiépülésében játszott szerepét, a dolgozatunk I. fejezetében röviden bemutatjuk milyen demográfiai és társadalmi változások zajlottak le a francia társadalmon belül a II. világháborút követően. Így a népességszám emelkedése mellett röviden kitérünk az

urbanizációs folyamatokra, majd ezt követően a fogyasztói társadalom kiépülését mutatjuk be.

A kutatási téma társadalmi kontextusba helyezését követően kerül sor az egyes hipotézisek bizonyítására. Annak érdekében, hogy megértsük a francia gazdaság II. világháborút követő mozgatórugóit látni kell, hogy az milyen átalakuláson ment keresztül, azaz milyen új gazdasági berendezkedés épült ki, történt-e változás a gazdasági paradigma szintjén vagy sem. Így a II. fejezetben az I. hipotézisünket próbáljuk bizonyítani, miszerint beszélhetünk-e gazdasági paradigmaváltásról Franciaországban a II. világháborút követően vagy sem.

Ezt követően III. fejezetben II. hipotézisünket próbáljuk bizonyítani, ami lehetőséget biztosít arra, hogy megértsük a francia bankrendszer működését és a gazdasági modernizációban betöltött szerepét a II. világháborút követően. Továbbá a fejezetben szintén kitérünk a bankrendszer és az állam háborút követő kapcsolatára, amely az úgynevezett hitelezési gazdaság kialakulást jelentette. A fejezetben elsősorban a bankrendszer vállalati hitelezésben játszott szerepét, és ezen hitelrendszer

működését vesszük górcső alá, illetve bemutatjuk annak hosszú távú fenntarthatatlanságához vezető okait is.

A dolgozatunk IV. fejezetében egyrészt kibontjuk, hogy mit értünk bankarizáció és pénzügyiesedés alatt, és azt hogyan lehet korszakolni Franciaországban, másrészt pedig elvégezzük a francia bankrendszer eszköz és forrás oldali vizsgálatát lakossági szempontból, azaz górcső alá vesszük a bankok lakosság felé nyújtott megtakarítási, illetve hitelezési szolgáltatásainak az alakulását, hogy választ kapjunk arra, hogy vajon milyen szerepet játszott a bankrendszer a fogyasztói társadalom kialakulásában Franciaországban a II. világháborút követően.

Az értekezés főbb eredményei

Dolgozatunkban az egyes hipotézisek kidolgozása és bizonyítása során az alábbi következtetésekre jutottunk:

Első tézis:

A.) A II. világháborút követően bemutatott gazdasági paradigmaváltás hatására – amely során az addigi liberális szemléletmódot egy állam által irányított, úgynevezett dirigista gazdaságpolitikai

megközelítés váltotta fel – az állam kvázi az egész pénzügyi rendszer felett ellenőrzéssel bírt, miközben a gazdaság fejlesztésében és modernizációjában is jelentős szerepet kapott. A paradigmaváltás a liberális gazdaságpolitika válságára adott válasznak tekinthető, melynek gyökerei egészen az 1930-as évekig nyúlnak vissza, és kicsúcsosodása a világháború utánra tehető, amely során az állam alapvető változásokat indukált a gazdaság és vele együtt a pénzügyi élet működésében, miközben a közgazdasági képzés átalakításával megteremtette a szükséges ideológiai utánpótlást is. Mindezen változások azonban a kor döntéshozói szerint elkerülhetetlenek voltak ahhoz, hogy Franciaországban mélyre ható modernizációs folyamatok induljanak el, amely alapvetően változtatják meg az ország gazdaságának addigi működését.

Második tézis:

A.) Franciaország a közepes fejlettségű országok csapdájában „szenvedett” egészen a világháború utánig és a gazdaság modernizációjához a pénzügyi rendszer mélyülésére volt szükség, amit a kor

döntéshozói egy, a pénzügyi rendszer felett gyakorolt erős állami kontrollban láttak elérhetőnek. Így a francia bankok mozgástere jelentősen leszűkült és az addigi piacorientált szemléletmód helyett egy célorientált megközelítés vált irányadóvá, amely során a célt az állam határozta meg. Emiatt nem is igazán volt lehetőségük a bankoknak arra, hogy proaktívan, innovatívabb módszerekkel részt vegyenek a reálgazdaság vagy épp a lakosság pénzügyeinek az intézésében.

B.) Azonban idővel, épp ez a túl erős állami szabályozás jelentette a korlátot, kontraproduktívvá vált. Egyrészt az iparpolitika, illetve a lakosság ingatlanigényének a finanszírozása nagyrészt az állami hitelpolitika keretrendszerén belül valósult meg. Az inflációs nyomás mérséklése, a költségvetési egyensúly fenntartása és a kamatráták csökkentése érdekében azonban idővel elengedhetetlenné vált a pénzügyi rendszer liberalizációja, az állam pénzügyi rendszerben való szerepvállalásának a csökkentése. A pénzügyi rendszer ugyanis már nem tudta ellátni a gazdaság modernizációs feladatát, és az állami intervenció a pénzügyi közvetítés további mélyülését, a

szofisztikáltabb pénzügyi megoldások kidolgozását hátráltatta, ami így visszahatott a gazdaság modernizációjára is.

C.) Mindemellett a finanszírozott iparágak szereplői és a bankok is elkényelmesedtek, ami magával hozta a „moral hazard”, azaz az erkölcsi kockázat kérdéskörét. A reálgazdaság szereplőinél egy alacsonyabb piaci alkalmazkodási kényszer alakult ki, illetve maguk a bankok is elkényelmesedtek, hiszen a világháborút követően kiépült, államilag felügyelt pénzügyi rendszer viszonylag alacsony kockázat és kis befektetés mellett, kényelmes profitot garantált, így a bankok sokáig nem nyitottak új piaci csoportok, így a lakosság irányába. Amennyiben megtették, úgy sok esetben versenyhátránnyal szembesültek vagy kénytelenek voltak állami bábáskodás mellett előhozakodni új termékekkel.

Harmadik tézis:

A.) A lakosság bankarizációja és pénzügyiesedése kapcsán fontos látni, hogy a bankok a háborút megelőzően, de utána sem voltak igazán elkötelezettek

a teljes lakosság irányába. Így a betétgyűjtési és egyéb pénzügyi szolgáltatások elérhetőek voltak ugyan a tehetősebb lakossági csoportok számára, és a bankok a második bankarizációs folyamat során elősegítették a vidéki, tehetős polgárság pénzügyiesedését, viszont továbbra is a társadalom széles rétegei maradtak ki a pénzügyi rendszerből, mely felé sem a bankok, sem a pénzügyi rendszer egyéb szereplői nem igazán nyitottak.

Sőt a hitelezési szolgáltatások terén a bankok, legyen szó ingatlan- vagy fogyasztási hitelezésről, alig-alig nyújtottak termékeket a lakossági ügyfélkör számára. Ez visszavezethető az alacsony megtérülési rátákra, a fejletlen jelzálogpiacra, illetve a lakossági hitelpiacon jelenlévő magas pénzügyi és reputációs kockázatokra, melyek a bankokat távol tartották a lakossági ügyfélkörtől. Jóllehet a pénzügyi rendszer maga kitermelt már a háború előtt is alternatív megoldásokat, de azok vagy a félillegalitás határán működtek, úgymint a gazdasági uniók vagy a halasztott hitelezéssel foglalkozó pénzügyi intézmények, vagy pedig maguk a termelő vállalatok és kiskereskedők hozták létre a saját hitelintézetüket.

A bankok azonban a háborút követően sem igazán törekedtek arra, hogy komolyabban részt vegyenek a lakosság pénzügyeiben. Nem is igazán törekedhettek, hiszen a bankokat az újjáépítésnek és a gazdaság modernizációjának vetették alá a kor döntéshozói, szemben a lakossági igények kielégítésével.

B.) Viszont épp a lakosság felől érkező egyre nagyobb nyomás volt az, ami előidézte, kikövetelte a változásokat a pénzügyi rendszer, és így a bankok részéről, ami azonban kéz a kézben járt az állam által útjára indított gazdaságmodernizációs folyamatokkal.

Tudniillik a lakosság részéről az 1950-es évektől kezdve új igények léptek fel köszönhetően az erősödő urbanizációs folyamatoknak, az egyre népesebb, fiatal, képzett lakosságnak, akik – szemben a háborút megelőző korszakkal – gazdasági értelemben már egy sokkal stabilabb és biztonságosabb gazdasági környezetben szocializálódtak. Ugyanis az állam által a II. világháborút követően kiépített gazdaságpolitika lehetővé tette a teljes foglalkoztatottságot, a biztos munkahelyeket, melyek elősegítették a reálbérek növekedését, mindez kiegészülve

a kedvező demográfiai folyamatokkal egyre nagyobb nyomást helyezett a kabinetre a lakáspolitikát illetően. Ennek finanszírozása eleinte nagyrészt az állami hitelpolitika keretrendszerén belül valósult meg, azonban az egyre szaporodó makroökonómiai kihívások az 1960-as években magukkal hozták a pénzügyi rendszer liberalizációját, ami együtt járt a bankok forrásoldali aktivizálódásával, a betétgyűjtés és egyéb megtakarítási szolgáltatások felfutásával, javítva ezzel a lakossági megtakarítások bankok általi allokációját, ami elősegítette a piaci alapokon nyugvó hitelezési rendszer megerősödését, így többek között a jelzálogpiac kiépülését is az 1970-es évekre, ami együtt járt a kamatlábak csökkenésével. Ez lehetővé tette a lakosság részéről fellépő igények még szofisztikáltabb kielégítését.

A fogyasztási hitelezés felfutása hozzájárult a lakások kényelmének a javulásához, amely azonban újabb pénzügyi igények megjelenését jelentette a lakosság részéről. Tudniillik az újonnan épült lakások bebútorozása és háztartási gépekkel való felszerelése elengedhetetlenné tette a fogyasztási hitelezés kiterjesztését. Nem beszélve

arról, hogy a felfutó kereslet kielégítése az állam számára is prioritást élvezett, hiszen az megrendelésekkel látta el a francia bútor- és háztartási elektronikai ipart is, ami viszont lehetőséget biztosított az iparágak szereplői számára további termékek és innovációk kidolgozására, amely az EGK kiépülésével és így a piaci verseny fokozódásával egyre fontosabbá vált. Így érzékelve a lakosság részéről fellépő egyre nagyobb nyomást, a kabinet az 1950-es években – a pénzügyi rendszer és a reálgazdaság szereplőinek a közbenjárására – engedélyezte a fogyasztási hitelezést, melynek felfutása az 1960-as évekre tehető. Mindebben a bankok nem hogy proaktívan nem vettek részt, de még lekövetni sem próbálták a társadalom részéről felmerülő új pénzügyi igényeket, az ott lezajló változásokat, hanem próbáltak vagy kimaradni, vagy háttérben maradni, hogy semmiképp ne járjon kockázattal számukra az ilyen típusú hitelezés.

Így míg a bankok a forrásoldalon – kisebb megtorpanásokkal – aktívan részt vettek a társadalom bankarizációjában, és az 1980-as évektől kezdve kvázi a

teljes lakosság számára utat nyitottak a pénzügyi piacok felé, addig eszközoldalról, ami leginkább elősegítette a fogyasztói társadalom kiépülését, már felemás helyzetet láthatunk. Ugyan az ingatlanhitelezés terén az állami kontroll fokozatos leépülésével idővel egyre nagyobb szerepet kaptak a bankok, addig a fogyasztási hitelezés terén hiába próbáltak különböző termékekkel többször belépni a piacra, leginkább sikertelenség övezte útjukat.

A fentiek alapján kijelenthetjük, hogy a francia bankrendszer a társadalomban lejátszódó folyamatoknak inkább követője volt a II. világháború után, semmint alakítója.

A témakörhöz kapcsolódó saját publikációk

Folyóiratcikkek

Bartók, László (2017). A neo-rekcionárius irányzat Franciaországban, avagy a konzervatív elméletek forradalma(?), *VALÓSÁG: TÁRSADALOMTUDOMÁNYI KÖZLÖNY* Vol. 60. No. 4 pp: 9-15.

Bartók, László (2018). A konzervatív szocio-gaullista közgazdasági irányzat nyomában, *VALÓSÁG: TÁRSADALOMTUDOMÁNYI KÖZLÖNY* Vol. 61 No. 6 pp. 82-91.

Bartók, László (2019). Válaszok a klímaváltozás kérdésére a fiskális és monetáris politika oldaláról, *POLGÁRI SZEMLE: GAZDASÁGI ÉS TÁRSADALMI FOLYÓIRAT* Vol. 15. No. 4-6 pp. 85-99.

Kovács, György; Bartók, László (2022). A második világháborút követő gazdasági paradigmaváltáshoz vezető út Franciaországban *KÖZGAZDASÁGI SZEMLE* Vol. 69. No. 12 pp. 1577-1596.

Kovács, György; Bartók, László (2024). Metamorfózisok: A bankrendszer és a gazdasági modernizáció kapcsolata a II. világháború utáni Franciaországban, *PÉNZÜGYI SZEMLE* Vol. 70. No. 2 pp. 31-64.

A témában tartott előadások

László Bartók: „*An untold story: the France paradigm shift in the '40s(?) and its message for us*”; in the conference of THE EUROPEAN UNION’S CONTENTION IN THE RESHAPING GLOBAL ECONOMY; 4th workshop in cooperation with the European Association for Comparative Economic Studies (2021)

dr. Kovács György, Bartók László: “*A II. világháborút követő gazdasági paradigmaváltáshoz vezető út Franciaországban*” in the conference of European Business and Economy, 2nd RICE PhD Seminar (2021)

Bartók László: „*Egy elfeledett monetáris politikai eszköz újraértelmezése a klímaváltozás elleni küzdelemben: a célzott jegybanki hitelezés*” in the conference of Sopron

Egyetem - Lámfalussy Sándor Közgazdaságtudományi Kar (2021)

dr. Kovács György, Bartók László: „*Metamorphosis: Modernization of the banking system and the economy*” in the conference of Uncertainty in Business and Economy, RICE PhD Seminar (2023)

László Bartók: „*Metamorphosis? - The structural changes in the French banking system during the 30 glorious years*” in the conference of DECADES OF CRISES: FROM COMPETITIVENESS TO RESILIENCE - VIA THE BUMPY ROAD OF SUSTAINABILITY; 5th workshop in cooperation with the European Association for Comparative Economic Studies (2023)

Bartók László: „*Értekezés a világháborút követő francia paradigmaváltásról(?), az állam mint modernizációs szereplő*” Kautz Konferencia (2021)

Bartók László: „*Gazdasági paradigmaváltás Franciaországban a II. világháborút követően*” XXIV. Tavaszi Szél Konferencia (2021)

Bartók László: „*A pénzügyi rendszer a klímaváltozás szolgálatában: a pénzügyi rendszer és a nemzeti bankok szerepének vizsgálata az ökológiai átalakulás tükrében*” XXII. Tavaszi Szél Konferencia (2019)

Hivatkozások

Bonin, Hubert (1989). *Histoire économique de la France depuis 1880*, Masson, Párizs.

Bonin, Hubert (1992). *La Banque et les banquiers en France: Du Moyen Âge à nos jours*. Larousse (réédition numérique). Kindle Edition.

Daumas, Jean-Claude (2018). *La Révolution matérielle – Une histoire de la consommation – France XIXe – XXIe siècle*, Flammarion, Párizs.

Duby, Georges (2007). *Franciaország története II.*, Osiris, Budapest.

Effosse, Sabin (2013). *L'invention du logement aidé en France: L'immobilier au temps des Trente Glorieuses*. Institut de la gestion publique et du développement économique, Kindle Edition.

Effosse, Sabine (2014). *Le crédit à la consommation en France, 1947-1965: De la stigmatisation à la réglementation (19 & 20 siècles)*, Institut de la gestion publique et du développement économique, Kindle Edition.

Fourquet, Jérôme (2019). *L'archipel français – Naissances d'une nation multiple et divisée*, Seuil, Paris.

Fourquet, Jérôme (2023). *La France d'après – Tableau politique*, Seuil, Paris.

Feiertag et al (2011). *Les Français et l'argent, XIXe-XXIe siècle: Entre fantasmes et réalités*, Presses Universitaires de Rennes, Rennes.

Iggers, Georg G. (2005) *Historiography in the Twentieth Century*, Wesleyan University Press, Middletown.

Kuisel, Richard (1996). *Seducing the French - The dilemma of Americanization*, University of California Press, Los Angeles

Lescure, Michel (1982). *Les banques, l'état et le marché immobilier en France à l'époque contemporaine, 1820-1940*, Editions de l'EHESS, Paris.

Levitsky, Steven és Ziblatt, Daniel (2019). *How Democracies Die: The International Bestseller: What History Reveals About Our Future*, Penguin Press, London.

Mendras, Henri (2001). *La seconde révolution française 1965-1984*, Folio, Paris.

Mounk, Yascha (2018). *The People vs. Democracy: Why Our Freedom Is in Danger and How to Save It*, Harvard University Press, Cambridge.

Mounk, Yascha (2023). *The Identity Trap: A Story of Ideas and Power in Our Time*, Penguin Press, London.

Pulju, Rebecca J. (2011). *Women and Mass Consumer Society in Postwar France*, Cambridge University Press, Cambridge.

Trumbull, Gunnar (2014). *Consumer Lending in France and America: Credit and Welfare*, Cambridge University Press. Kindle Edition.